

ВІДГУК

офіційного опонента **Щудло Світлани Андріївни**
на дисертаційне дослідження
Гурій Богдани Богданівни
«Формування соціального капіталу
в сучасних молодіжних громадських організаціях України»,
представлене у спеціалізовану вчену раду Д 64.051.15 Харківського
національного університету імені В.Н. Каразіна
на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук
за спеціальністю 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини

Актуальність теми дисертаційної роботи

Кризовість та розбалансованість сучасного українського соціуму вимагає ефективних механізмів інтеграції та гармонізації суспільних відносин. Ці процеси значною мірою будуть залежати від зростання рівня інституційної та міжособистісної довіри, посилення солідарності на різних рівнях суспільного організму. Важливу роль в цьому процесі відіграють інститути «третього сектора», до яких можемо віднести молодіжні громадські організації. Саме у цих структурах є потенціал генерування особливого ресурсу, якого так не вистачає українському суспільству. Гурій Б.Б. у представленій дисертаційній роботі виявляє чинники та потенціал формування та конвертації соціального капіталу молодіжними громадськими організаціями на організаційному та індивідуальному рівнях. На наше переконання, дисертантка обрала предметом свого дисертаційного дослідження надзвичайно актуальну проблему – чинники формування соціального капіталу членів сучасних молодіжних організацій. Дослідницький ракурс вивчення громадських організацій крізь призму соціального капіталу є цікавим в науковому плані, новаторським та практично цінним для сучасного українського суспільства.

Наукова новизна одержаних результатів

Ретельне ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави констатувати, що робота містить достатньо оригінальних положень і висновків, які мають яскраво виражений авторський характер та новизну:

По-перше, цінним з наукової точки зору є розроблена авторкою оригінальна концептуальна схема для багаторівневого аналізу соціального капіталу, на підставі якої здійснено вимірювання соціального капіталу молодіжних громадських організацій на основі інтеракційного (комунікація, взаємодія) та ресурсного (взаємоконвертації соціального капіталу в інші види капіталу) критеріїв.

По-друге, розроблено типологію стратегій досягнення професійної кар'єри членів молодіжних громадських організацій, сформованих під впливом набутого ними в цих організаціях соціального капіталу, а саме виділено громадсько орієнтований, бізнесово орієнтований, управлінсько орієнтований, політично орієнтований тип та релігійно орієнтований типи.

По-третє, заслуговує на наукову увагу і збагачує існуюче соціологічне знання адаптована авторкою методологія дослідження соціального капіталу Р. Патнама до аналізу соціального капіталу молодіжних громадських організацій, завдяки чому виокремлено та проаналізовано об'єднуючий, сполучаючий та зв'язуючий його типи.

По-четверте, на основі значної емпіричної бази поглиблено наукове розуміння механізмів формування соціального капіталу у сучасних молодіжних громадських організаціях, насамперед, через медійні та особистісні канали.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна

Ознайомлення з дисертацією засвідчує, що її структура відповідає меті та завданням дослідження, які поставила її авторка. Об'єкт, предмет, мету та завдання дисертаційної роботи можна характеризувати як логічні, виважені та обґрунтовані; структура дисертації є адекватною зазначеній темі роботи та поставленим завданням; побудова роботи – логічна. Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації є достовірними. Достовірність подання

теоретичних положень й наукових фактів підтверджується значним досить об'ємним переліком літератури як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Особливо, на думку опонента, слід звернути увагу на емпіричну базу дослідження, його ґрунтовну опору на багаторічні власні авторські напрацювання та наукові здобутки Львівської соціологічної школи, наукового колективу соціологів Національного університету «Львівська політехніка». Серед дослідницьких проєктів, що покладені в основу дисертаційного дослідження, варто відзначити моніторингове дослідження «Реалізація програм молодіжними громадськими організаціями Львівської області», напівструктуровані глибинні інтерв'ю з членами молодіжних громадських організацій «Соціальний капітал та його вплив на формування життєвих стратегій членів молодіжних громадських організацій м. Львова», інтернет-опитування членів молодіжних громадських організацій на основі методики «Генератор імен, позицій та ресурсів», омнібусне дослідження методом очного стандартизованого інтерв'ю, аналіз статистичної та соціологічної інформації про діяльність молодіжних громадських організацій у м. Львові. Така розлога емпірична база, на наш погляд, забезпечує системний аналіз проблеми та підвищує якість та обґрунтованість одержаних результатів та сформульованих висновків.

Оцінка змісту та завершеності дисертації

Структура та змістове наповнення **вступної** частини роботи є логічним і не викликає заперечень. Можливо, деякі застереження виникають стосовно обґрунтування теоретико-методологічної бази роботи, оскільки дисертантка окреслила досить широкий спектр теорій та методологічних підходів, зокрема спирається на різні, інколи й контраверсійні, теорії соціального капіталу (Н. Ліна, В. Радаєва, Ф. Фукуяма, Дж. Коулмена, П.Бурд'є та ін.).

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження та сутність феномену соціального капіталу» поведено

глибокий аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення соціального капіталу в соціології та інших науках, а також окреслено теоретичні засади побудови авторської концептуальної моделі дослідження соціального капіталу в молодіжних громадських організаціях (сс.13-71). Дисертантка обґрунтовує, що соціологічний підхід до аналізу соціального капіталу є найбільш комплексним і виходячи з цього детально аналізує феномен соціального капіталу на макро-, мезо- та мікрорівнях. Для себе оптимальним дисертантка обирає мезорівневий підхід, який репрезентується громадськими організаціями.

У другому розділі роботи «Молодіжні громадські організації як осередки формування та накопичення соціального капіталу» дисертантка зосередила увагу на аналізі особливостей молодіжних громадських організацій як структур, в яких формується соціальний капітал. В межах розділу проаналізовано специфіку механізму акумулювання молодіжними громадськими організаціями соціального капіталу (сс. 72-114). Здобувачка вдало окреслює «нові поля» діяльності молодіжних громадських організацій у сучасному суспільстві і сфери реалізації соціального капіталу, зокрема пов'язаних з волонтерською діяльністю у підтримці учасників протестних акцій під час Євро майдану, а згодом – військових дій на сході країни (сс.76-77).

Третій розділ дисертаційного дослідження «Методологічні та емпіричні аспекти дослідження змістових і функціональних характеристик соціального капіталу молодіжних громадських організацій» містить методологічну та емпіричну складову, яка цілком логічно вписується у вимоги паспорта спеціальності (сс.115 – 189). Авторка спирається на низку досліджень різних років, проведених за різною методологією, тому відчувається, що часом їй складно вдається систематизувати результати і дійти однозначних висновків. Однак в цілому цей розділ є достатньо наповнений і аргументований.

У **висновках** роботи представлено теоретичне узагальнення концептуальних підходів до вивчення суспільних рухів, зокрема молодіжних, узагальнено емпіричні результати роботи.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Варто відзначити логічний, науковий і одночасно доступний стиль викладу дисертаційного доробку. Це засвідчує зрілість дисертантки, глибоке наукове усвідомлення того, що вона хоче донести більш широкій науковій аудиторії.

Наукове значення та практична значимість одержаних результатів

Дисертаційне дослідження Гурій Б.Б., окрім доведеної вище теоретичної значущості, має безперечну практичну спрямованість, а його висновки і рекомендації вже набули застосування у практичній діяльності громадських організацій, зокрема Інституту досліджень соціального капіталу (м. Львів). Вони також заслуговують на впровадження у практику державного управління у галузі молодіжної політики міста, регіону чи й національного рівня.

Результати дисертаційної роботи знайшли широке застосування в навчальному процесу, зокрема при розробці та викладанні авторського курсу «Теорія інформаційного суспільства». Також одержані матеріали можуть бути в перспективі використані при викладанні таких навчальних курсів, як «Соціологія молоді», «Соціологія організацій», «Соціологія громадських рухів та об'єднань», «Теорія соціального капіталу» та ін.

Повнота викладу результатів дисертаційної роботи в опублікованих працях

Результати проведеного дослідження належно висвітлені у 16 наукових публікаціях, 6 з яких є опублікованими у фахових виданнях України :

соціологічних наук, 1 – у періодичному закордонному науковому виданні, а також 9 у тезах і матеріалах конференцій. Усі названі публікації, з більшістю яких опонент ознайомився особисто, достатньо розкривають зміст дисертації та повністю відповідають її профілю.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих статтях та тезах дисертантки відповідає нормативним вимогам, що визначені у Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами).

Основні положення дисертації і зміст автореферату є ідентичними. Автореферат цілком відповідає вимогам до такого виду наукових робіт.

Варто відзначити значну апробацію основних результатів роботи, починаючи з 2007 року, зокрема на Міжнародній конференції «Одеські соціологічні читання: «Інституціональні зміни та пошук нової ідентичності» (м. Одеса, 2007 р.); XIV Міжнародній науковій конференції «Харківські соціологічні читання» (м. Харків, 2008 р.); Наукових студіях Львівського соціологічного форуму «Багатовимірні простори сучасних соціальних змін» (м. Львів, 2008 р.); VI Міжнародній науково-практичній конференції «Якубинська наукова сесія» (м. Харків, 2009 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Соціальний капітал: сучасні аспекти дослідження та розвитку» (м. Львів, 2011 р.); Міжнародному науковому круглому столі «Соціальний капітал та політико-правова участь: сучасні аспекти дослідження та розвитку» (м. Львів, 2011 р.); Humanities & Social Sciences: Proceedings of the 4th International Conference of Young Scientists HSS-2013 (Lviv, 2013); VIII Львівському соціологічному форумі: «Сучасний український соціум: доцентрові та відцентрові тенденції» (м. Львів, 2014 р.) та ін.

Наведені дані досить переконливо засвідчують, що дисертаційна робота пройшла належну апробацію.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Гурій Б.Б., його наукову новизну, обґрунтованість та достовірність результатів, слід висловити зауваження щодо окремих положень роботи:

1. Не цілком погоджуємося з запропонованим авторським визначенням соціального капіталу громадської організації як лише сукупності «соціальних зв'язки, які існують як всередині громадської організації, так і між різними громадськими організаціями, а також між громадськими організаціями та іншими організаціями, державними установами, соціальними інституціями» (С.8). Вважаємо, що воно може авторкою в подальшому бути більшою мірою змістовно наповнене та розширене.

2. У роботі запропоновано авторську типологію стратегій досягнення професійної кар'єри членів молодіжних громадських організацій під впливом одержаного ними в цих організаціях капіталу. У структурі запропонованої моделі виокремлено п'ять типів стратегій, серед яких управлінсько орієнтований тип зі спрямованістю на побудову кар'єри в органах місцевого самоврядування та державної влади та політично орієнтований тип – з акцентом на побудову кар'єри в політичній сфері. На наш погляд, не цілком зрозумілою і чітко окресленою є відмінність між вказаними двома типами стратегій (сс.164-183). До того ж, вважаємо, що варто було б наголосити на можливостях поєднання чи змішування стратегій, що, зазвичай, реалізується молоддю на практиці.

3. На основі теоретичного аналізу проблеми авторка розробила та запропонувала досить цікаву чотириетапну модель накопичення соціального капіталу в молодіжних організаціях і зобразила цей процес схематично (Рис. 2.1, С. 98). Однак на графічній моделі цей процес відображено, швидше, як замкнутий круговий цикл, а не етапний і висхідний процес.

4. Авторка наводить перелік застосованих нею методів збору первинної соціологічної інформації, серед яких інтернет-опитування, напівструктуровані інтерв'ю, вторинний аналіз соціологічних даних і статистичної інформації. Водночас, вказані методи не дають уявлення про те, яким способом зібрана первинна інформація у ключовому для даної дисертаційної роботи дослідженні, що вказане авторкою в емпіричній базі роботи «Реалізація програм молодіжними громадськими організаціями Львівської області» n=800, 2007 р.).

5. Зважаючи на об'ємну емпіричну базу роботи, багатий фактичний матеріал, авторці варто було б запропонувати більш систематизований комплекс рекомендацій інститутам громадянського суспільства щодо механізмів формування, накопичення та конвертації індивідуального та групового соціального капіталу у молодіжних організаціях, натомість третій розділ завершується дещо загальними судженнями та висновками (с.186-187).

6. Маємо певні зауваження до представлення результатів авторських досліджень у графічній та табличній формі, поданих у додатках. Так, не достатньо наочним є рисунок Б.1, що характеризує участь молоді в заходах, які організують молодіжні організації м. Львова. Також не достатньо широко проінтерпретовано дані, включені до таблиці Б.8, яка є громіздкою і складно зрозумілою відносно типів контактів, які здобувають члени молодіжних організацій під час перебування в них. Водночас в деяких випадках порушена порядковість звернення до таблиць в додатках (Б.5, Б.8, Б.7) (с.155, 156).

Однак висловлені зауваження мають більшою мірою дискусійний характер. Вони загалом не знижують наукової цінності дисертаційного дослідження Б.Б.Гурій та не заперечують його основних положень, а відтак не впливають на його позитивну оцінку і не перешкоджають визнати його завершеною науковою роботою, повною мірою вартою рівня кандидатської дисертації.

Загальний висновок

про відповідність роботи встановленим вимогам

Викладений вище аналіз дисертаційної роботи, автореферату та публікацій дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Гурій Б.Б. «Формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України» є самостійною, завершеною роботою, в якій отримані нові наукові результати, що є актуальними для теорії та практики, поглиблюють існуючі знання з соціології молоді, зокрема є суттєвим внеском до розуміння процесу формування та конвертації соціального капіталу молодіжних організацій в Україні.

Це дає підстави зробити висновок, що дисертаційна робота «Формування соціального капіталу в сучасних молодіжних громадських організаціях України» відповідає вимогам щодо кандидатських дисертацій, зокрема п.п. 9, 11, 13, 14 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами), а її автор Гурій Богдана Богданівна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата соціологічних наук за спеціальністю 22.00.03 – соціальні структури та соціальні відносини.

Офіційний опонент:

доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри правознавства,
соціології та політології
Дрогобицького державного педагогічного
університету імені Івана Франка

С.А.Щудло

22 березня 2016 року

